

מוריש לבנו זכות שזכתה לו תורה בבתו⁽⁵⁾.
ויליף לה מקרא.

וכן, אם עמדה בדין לתבוע את התשלומים בהיותה נערה, **עד שלא בגרה** — הרי הן של אב.

ואם מת האב לאחר מכן, שכבר זכה בתשלומין — הרי הן של אחיו.

אבל אם לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה — הרי הן של עצמה.

רבי שמעון אומר: אף אם עמדה בדין קודם שמת האב, אם לא הספיקה לגבות את תשלומיה עד שמת האב — הרי הן של עצמה. ובגמרא מפרש טעמא.

מב-א מעשה ידיה של הנערה, שעשתה בחיי אביה, ומציאתה [מציאות שמצאה], אף על פי שלא גבתה אותן עד שמת האב, וכגון שלא קבלה עדיין את שכר פעולתה עד שמת [והגמרא תבאר את משמעות ה"גביה" לענין מציאה] — הרי הן של אחיו.

גמרא:

ותמהיהו: מאי קא משמע לן משנתנו?

והרי כבר תנינא, שנינו במשנה לעיל [לט ב] שהמפתה נותן שלשה דברים, והאונס — נותן ארבעה דברים. המפתה נותן בושת ופגם וקנס, ומוסיף עליו האונס עוד תשלום, שנותן אף את דמי הצער!

וכיון שכבר שנינו במשנה זו שהמפתה נותן שלשה דברים, והאונס ארבעה, מה מוסיף התנא במשנתנו להשמיענו?!

ומתריצין: את ההלכה שאם היתה המפותה או הנאנסת "נערה", נותן את התשלומים לאביה של הנערה — איצטריך ליה לתנא של משנתנו להשמיענו, שהרי את הדין הזה לא שנינו במשנה לעיל.

ומקשינן: הרי זה שנותנן לאביה, נמי פשיטא הוא! מדאמרינן דקא יחיב, שמשלם המפתה את התשלומים האלה.

שהרי מעצם חיובו לשלם אנו יודעים בודאי שהוא צריך לשלם לאביה ולא לה. דאי תשלומים אלו הם לעצמה, תיקשי, אמאי יחיב מפתה? מדוע צריך הוא בכלל לשלם? והרי מדעתה, בהסכמתה של הנערה, עבד, הוא עשה את מעשהו, שהרי

שיזכו הבנים ממנה מכח ירושתו! ועל זה כתב רש"י שאין האחין זוכין כלל בזכות שיזכתה תורה לאב בבתו.

ובשמ"ק הביא שהראשונים מבארים בדעת רש"י, שבאמת עיקר הטעם הוא משום שאין אדם מוריש קנס לבניו. אלא ששיטת הריב"א היא שאדם מוריש קנס לבניו, ועל זה כתב רש"י דהיינו רק בשאר קנסות, אבל באונס ופיתוי — אינו מוריש לבניו אף לשיטה זו, דהא אמרינן לקמן שאין אדם מוריש לבניו זכות שזכתה לו תורה בבתו.

אם גנב ראובן את שורו של שמעון, וטבחו ומכרו, ולא הספיק לתבוע את ראובן עד שמת, אין יורשיו יכולים לתבעו. כי כל קנס, שאם היה מודה בו היה ניפטר מלשם, אינו ממון להורישו לבניו.

5. כך כתב רש"י. ויש לדקדק, למה עירב רש"י שני טעמים, טעם של אין אדם מוריש קנס לבניו, וטעם שאין אדם מוריש לבנו זכות שזיכתה לו תורה בבתו?

וביאר הפנ"י, שלא די בטעם הראשון, כי עדיין תקשי אמאי הוי לעצמה, הרי כמו שזוכה האב מהבת אפילו גבתה, כך הוה לן למימר

נתפתתה והסכימה לו, ומחלה לו בכך (6) את דמי בושטה, פגמה וקנסה! (7)

ולכן, מתרצת הגמרא תירוץ אחר:

אלא, זה ששנינו במשנתנו שיש חילוק בין אם עמדה בדין קודם שמת האב, ובין אם עמדה לאחר שמת האב, איצטריכא ליה לתנא להשמיענו, והיא פלוגתא דרבי שמעון ורבנן במשנתנו.

בשני מקומות חידשה תורה שיכול האדם לתבוע את חברו ולהשביעו על כך, אפילו בעל כרחו, ואם יכפור חברו בתביעתו שהשביע אותו עליה, יתחייב על כך הכופר בהבאת קרבן.

ה"השבעה" שאיפשרה התורה בשני מקרים אלו להשביע את הנתבע בעל כרחו, היא הטלת חומר השבועה על ידי התובע על הנתבע, כך שאם יכפור הנתבע בשקר בתביעה, הוא יתחייב להביא על כך קרבן מיוחד.

המקום האחד הוא "שבועת העדות", שיכול כל אדם לדרוש מחברו שיבוא ויעיד לטובתו את העדות שהוא יודע, ויכול אף להשביעו על כך בעל כרחו. ואם יכפור חברו, וישקר, ויאמר שאין הוא יודע לו עדות, הרי הוא מתחייב ב"קרבן שבועת העדות". חיוב זה, כאמור, הוא למרות שהעד לא נשבע בעצמו, אלא רק כפר

בתביעה של חברו לבוא ולהעיד שנאמרה בצורת "השבעה", וכגון שאמר התובע "משביעך אני שאתה יודע לי עדות".

המקום השני הוא "שבועת הפקדון". שאם תובע האדם את חברו ממון שהפקיד אצלו או ממון שהוא חייב לו, יש לתבוע את הכח להציג את תביעתו בצורת "השבעה", שהוא פונה לחברו, ואומר לו משביעך אני שאתה חייב לי ממון, ואז, אם יכפור הנתבע ויטען שאינו חייב לו ממון, הרי הוא מתחייב בקרבן "אשם גזילות", על אף שלא נשבע, אלא רק כפר בתביעה שהוצגה באמצעות "השבעה" של התובע.

בשני המקומות, בא הקרבן כחיוב מיוחד על הכפירה בהשבעה שחידשה תורה בשני המקומות הללו, ואין הוא קרבן רגיל שמביאים על שבועת שקר רגילה.

תנן התם [במסכת שבועות לו ב]: האומר לחברו **אנסת ופיתית** [או פיתית] **את בתי!** והוא, חברו, **אומר: לא אנסתי ולא פיתיתי!**

ואמר לו אבי הבת: **משביעך אני** על תביעתי שאנסת ופיתית את בתי!

ואמר חברו: **אמן!** אכן, מקבל אני את השבעתך, אך עומד אני על כפירתי בתביעתך, כי לא אנסתי ולא פיתיתי את בתך!

ואחר כך הודה חברו שאכן אנס או פיתה

מכל מקום משמע לגמרא שמדובר בנערה, כי פשטא דמתניתין על "אלו נערות" דרישא קאי. והגרעק"א כתב, שבהכרח אי אפשר לומר שמדובר בקטנה, כי במתניתין לעיל [לט א] אמרינן חילוקי דינים בין אונס למפתה, שאונס

6. כך ביאר רש"י. ובשיטה מקובצת איתא, שהפטור הוא משום שמסרה לו את גופה, והוי מזיק ברשות.

7. כתבו התוס', אע"ג דאיכא למימר שנותן המפתה דווקא בקטנה, שלא שייך בה מחילה,

את בתו — חייב לשלם לו קרן וחומש, ולהביא קרבן אשם, וזהו קרבן אשם גזילות.

רבי שמעון פוטר אותו מחומש ומקרבן. משום שהרי אינו משלם קנס על פי הודאת עצמו⁽⁸⁾, אלא רק על ידי העדאת עדים. וכיון שאילו היה מודה לו כשתבעו — היה נפטר, הרי אף עתה, שכפר בתביעה, אין זה נחשב ככפירת ממון.⁽⁹⁾

אמרו לו חכמים לרבי שמעון: הרי מלבד הקנס, משלם האונס והמפתה גם בושת ופגם. ואם כן, אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו, אבל הרי משלם בושת ופגם על פי עצמו, שהרי תשלומי הבושת והפגם אינם תשלומי קנס אלא תשלומי ממון, ונמצא שכפר לו בהשבעה על טענת ממון.

[והגמרא להלן מפרשת את טעמם של רבנן, לפי שסתם הטוען "אנסת את בתי", טוענו

על הבושת והפגם, ולא תובעו את הקנס, ולכן לא נשבע זה על כפירת קנס⁽¹⁰⁾].

בעא מיניה אביי מרבח: האומר להבירו אנסת ופיתית את בתי, והעמדתך על כך בדין, ונתחייבת לי ממון?

והוא, הנתבע, אומר: לא אנסתי ולא פיתיתי, ולא העמדתי בדין⁽¹¹⁾, וממילא לא נתחייבתי לך ממון?

ונשבע לו על כפירתו.

ולבסוף הודה, שבאמת אנס או פיתה ועמד בדין והתחייב ממון.

לרבי שמעון, מאי, מה יהיה הדין במקרה זה?⁽¹²⁾

האם נאמר, כיון דעמד כבר בדין על כך,

לידי חיוב ממון, ועיי כפירתו לא יבוא לידי כך — חייב קרבן שבועה.

10. כך פירש רש"י. ותמה המהרש"א, מי הכריחו לפרש כך, הרי גם אם רבנן סוברים שתובעו גם על הקנס, ניחא שחייב קרבן שבועה, משום שתובעו גם בושת ופגם, שממון הם! עיי"ש.

11. הגרעק"א הקשה, אמאי נקט הש"ס שהבועל טוען שלא אנס ולא העמידו בדין, הלא אף אם אומר שאכן אנס, אלא שלא העמידו לדין, שצריך להיות פטור מטעם מודה בקנס, עדיין שייכים צדדי הספק של אביי! עיי"ש.

12. עיי' בשו"ת מהרשד"ם [יו"ד סי' רנ"ב], שהעיר בסוגיא זו י"ג הערות, והביא עוד הערות מהר" לוי בן חביב, ומה שיישב בזה באריכות.

שותה בעציצו, ומפתה אם רצה להוציא — מוציא, אונס נותן מיד, והמפתה — לכשיוציא. ואם נאמר שמדובר במפתה קטנה, הרי שלא יהיו חילוקים אלו, שהרי פיתוי קטנה — אונס הוא!

8. הקשו התוס', תיפוק ליה שאפילו בהלואה ועושק דאיירי בהו קרא, לא מחייב אלא כשיחד כלי להלוואתו ולעושקו, וכאן בקנס הרי לא שייך יחוד כלי, שהרי מדובר שלא עמד בדין עדיין! עיי"ש שהאריכו.

9. הקשה הגר"ש שקופ, דמשמע שאם היה הדין שחייב על פי הודאתו, היה חייב קרבן שבועה. ולכאורה קשה, הרי אין זו כפירת ממון, שהרי לפני העמדה בדין אין עדיין חיוב קנס!

והוכיח מכאן הגרש"ש, שגבי חיוב קרבן שבועה לא בעינן דווקא כפירה על חיוב ממון ממש, אלא אף אם כופר על זכות תביעה שתביא

או שאמר לו עבדו: הפלת את שיני, וסימית [או סימית] את עיני⁽¹⁵⁾, ועליך לשלחני לחפשי!

והוא, האדון, אומר: לא הפלתי את שינך, ולא סימית את עינך,

ונשבע האדון על כפירתו בתביעתו, ולבסוף הודה שאכן הפיל את שינו או סימא את עינו.

יכול יהא חייב קרבן אשם גזלות ככל מי שכפר בשבועת הפקדון?

תלמוד לומר: "וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד, או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבידה וכחש בה, ונשבע על שקר".

ולמדים מפסוק זה כך:

מה אלו, הדברים הנזכרים בפסוק, מיוחדין הן בכך שהן תשלומי ממון, אף בכל מקום, חייב קרבן אשם גזילות על שבועת הפקדון

ועתה אם יודה על תביעתו, יהיה חייב לשלם, שהרי כבר חייבוהו בית הדין, אם כן, שבועה זו, כפירת ממונא הואי, ומיחייב עליה קרבן שבועה!

או דלמא, אף על גב דעמד בדין והתחייב לשלם ממון, כיון שעיקרו של חיוב זה קנס הוי, לא חייבתו תורה קרבן שבועה? ⁽¹³⁾

אמר ליה רבה: ממונא הוי, ומיחייב עליה קרבן שבועה⁽¹⁴⁾.

איתיביה אביי לרבא מזה ששינו במסכת שבועות: רבי שמעון אומר: יכול, האומר לחבירו: אנסת ופיתית את בתי, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי.

או שאמר לו: המית שורך את עבדי, ועליך לשלם ולתת לי שלושים שקלים שקצובים בתורה למי שהרג שורו את עבדו של חבירו. והוא אומר: לא המית שורי את עבדך.

כבר ממון, ואי אפשר לומר שנמחל לו הקנס ונפקע חיובו.

ועיי' בקצוה"ח [סי' ש"ג], שלמד פשט אחר בסוגייתנו, והוכיח מכאן את שיטתו, שאף אם עמד בדין בבית דין א', ונתחייב ממון, תועיל הודאתו בפני ב"ד אחר לפוטרו מממון. וכמו"כ יהיה להיפך, אם הודה בפני ב"ד א', ואח"כ כפר בפני ב"ד אחר, יהיה כח בבית הדין השני לחייבו ממון עפ"י עדים. עיי"ש.

14. ולשיטת תוס' דלעיל, הוא הדין דאי מודה — מיחייב. עיי"ש.

15. הקשו התוס', מה ייחוד כלי שייך כאן, הרי מיד כשהפיל את שינו — קנה העבד את עצמו,

13. כך פירש רש"י. ולשיטתו, פשיטא ליה לאביי שממונא הוא לכל דבר היכא שעמד בדין, כגון שאם מודה — נפטר, ולענין להורישו לבניו. ורק לענין קרבן שבועה נסתפק אביי, משום דכתיב "וכחש", ובעינן שיהא עיקרו ממון דומיא דפקדון.

ובתוס' הביאו שגירסת הספרים היא: "או דלמא, אע"ג דעמד בדין קנסא הוא, ומודה בקנס פטור". ופירשו שנסתפק אביי אף לענין מודה בקנס, אם ככהאי גוונא מיפטר בהודאתו. עיי"ש שהאריכו.

וכתב הגרעק"א, דאף לצד שפטור, אינו נפטר מעצם החיוב, אלא שאי אפשר לחייבו על פי הודאתו. אבל אם יבואו עדים שאכן העמידוהו בדין ונתחייב — יהא חייב. שהרי באמת נתחייב

הוא דווקא בכופר בשבועה בדברים שהן ממון.

יצאו אלו, כל המקרים לעיל, שתשלומיהן הן קנס, וכפירתן אינה מחייבת קרבן שבועת הפקדון.

מב-ב ומדייק מכאן אביי: **מאי לאו**, האם לא מדובר **בשעמד** כבר **בדין**, וחייבוהו ממון על פי עדים, ועתה תובעו על ממון זה! ובכל זאת שנינו במשנה שפטור מקרבן שבועה, היות ועיקרו הוא קנס!

ודחה רבה את קושיית אביי: **לא**. אלא מדובר שם **בשלא עמד בדין** עדיין.

ומקשה אביי: **והא מדרישא** של המשנה, דהיינו, דברי רבנן, שחולקים על רבי שמעון, וסוברים שחייבין קרבן שבועה אף בתשלומי קנס — על כרחך מדובר **בשעמד בדין**, ודאי **סיפא נמי**, דהיינו, דברי רבי שמעון שנחלק עליהם, מדובר **בשעמד בדין**!

דקתני ברישא של אותה משנה: **אין לי** שחייבין קרן וחומש וקרבן אשם גזילות על שבועת כפירת ממון, **אלא בדברים שמשלמין עליהם את הקרן בלבד**.

תשלומי כפל, **תשלומי ארבעה וחמשה**(16),

והאונס והמפתה, ומוציא שם רע, שכל אלו תשלומי קנס הם — **מנין** שיהא חייב קרן וחומש וקרבן אשם גזילות על כפירתן בשבועה?

תלמוד לומר מדכתיב באותה פרשה: **"ומעלה מעל"** — **ריבה** אף את הכופר בתשלומים הללו כדין כל הכופר בשבועת הפקדון.

והשתא, **היכי דמי?**

אי דלא עמד עדיין **בדין**, תשלומי **כפילא מי איכא?** היאך הוא תובעו עליהם, והרי עדיין לא הוכח בבית דין שגנב! (17) ועוד, שמא יודה ויפטר!

אלא, פשיטא שמדובר **בשעמד בדין**!

ומדרישא בשעמד בדין, מן הסתם **סיפא נמי** מדובר בה **בשעמד בדין**!

[וזה שכתוב בסיפא "יצאו אלו שהן קנס", היינו שעיקרן קנס].

אמר ליה רבה: **יכילנא לשנווי לך** [יכול אני לתרץ לך], **שברישא** מדובר **בשעמד בדין**, ולכן חייב קרבן שבועה, ואילו **בסיפא** מדובר **בשלא עמד בדין**, ולכן תשלומי קנס

ושוב לא הוי קנס! ותירצו, דאין לך ייחוד גדול מזה שהעבד תובע את גופו מרבו שישחררנו ויכתוב לו גט שחרור על כך.

והגר"ש רוזובסקי תמה על דבריהם, למה האריכו בקושייתם, הרי אפשר להקשות בפשיטות, מה שייך יחוד כלי בשחרור עבד, וכי העבד ישחרר את עצמו על ידי כלי? ועיי' במהרש"א.

16. כתבו התוס' ישנים, שאף רבי שמעון מודה בזה, שודאי שלא שביק איניש מידי דכי מודה מיחייב, ותבע מידי דכי מודה מפטר. וכאן גם הכל קיץ, ולא שייכת הסברה שהוא אומר להלן, דלא שביק איניש מידי דקיץ וכו'.

17. דאפילו אם נמצאה בידו הגניבה, לא מצי למתבעיה ולמימר ליה: אתה גנבתו, שלם לי הכפל! שהרי כל עוד שלא עמד בדין, יכול הוא